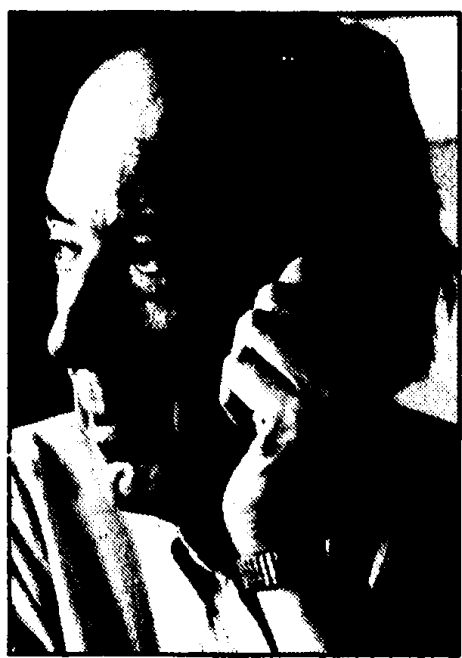
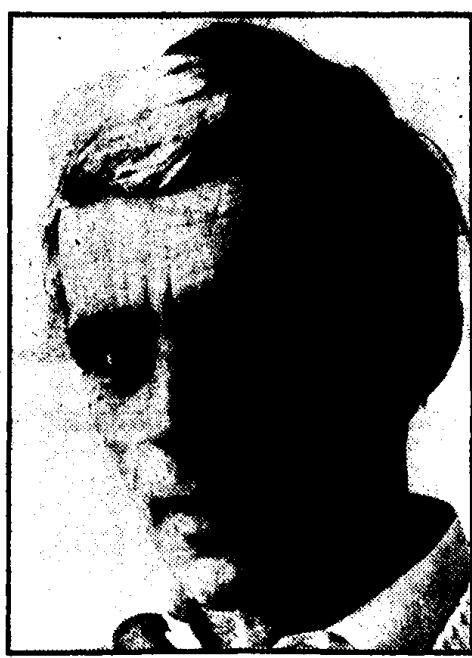

In zijn nieuwe bundel *Een uitzinnige liefde* beweegt Bob den Uyl zich weer, meestal op de fiets, traag en fronsend van het ene kleine incident naar het andere. Nooit koerst hij in een rechte lijn van de ene plaats naar de andere; via omwegen, meanders, terzijdes, doodlopende wegen en verhalen binnen verhalen arriveert hij tenslotte vaak op een plek waar hij helemaal niet wilde komen. Echte, afgeronde verhalen schrijft Den Uyl al een hele tijd niet meer. Hij heeft zijn hart verpand aan het reportage-achtige reisverhaal, waarin altijd die karakteristieke ondertoon te beluisteren valt, die het resultaat is van de bevremde en absurd-humoristische wijze waarop de schrijver in het leven staat.

Bob den Uyl

Jean Severijns

Leuk gezeur

loos over de aardbol, maar ik sta op die lullige Pöstlingberg', komieke observaties en leuk gezeur; (Mijn bril) 'is wel een keer uit mijn borstzak in een wc-pot gegleden, maar door een razend snelle greep heb ik hem toen kunnen redden voor hij in de afvoer verdween. Ik zou dit voorval hier niet vermelden... als ik deze razend snelle greep niet van de linkerhand had uitgevoerd'.

Deze Duitse episode wordt afgesloten met een stukje over de roemloze tocht met het *Narrenzschiff*, waarbij zeventig Westeuropese schrijvers de Rijn afzakten, van Bazel tot Rotterdam. Zo werd Den Uyl weer mooi in zijn geboortestad afgeleverd, maar de reis zelf beviel hem allerminst. Geniet van schone strofen, maar mijdt het leeg gezelschap van hun makers, schreef Slauerhoff al, maar op zo'n schip vol schrijvers valt daar natuurlijk niet aan te ontdekken.

Het middengedeelte van *Een uitzinnige liefde* gaat over heden en verleden van Rotterdam, en wat er wel en niet deugt aan de Maasstad. Het is allemaal in een nogal plechtstatig stijl geschreven, met minder leuk gezeur over bloembakken in het straatbeeld e.d. In het begin lijkt het net of een kritisch burger, die toch in hart en nieren aan Rotjeknar ver-

knocht is, een opstel schrijft in de Maasbode. Dat moet de schrijver zelf ook gedacht hebben, want als hij dan opmerkt dat hij al vroeg een waarschuwend vinger omhoog stak tegen alle misstanden, staat er opeens: 'Maar iedere keer dacht men dat het om een grote dichts ging'. In dit verhaal staat ook een fraaie beschrijving van de situatie toen de ik-figuur voor het eerst van zijn leven bevangen werd door een panische claustrofobie ('kastvrees') - hij bevond zich in een overvolle bus, die vast zat in een file in de Maastunnel, waar nog veertien meter water boven stond.

In het laatste en kortste stuk springt de schrijver wat onduidelijk tussen België en Frankrijk heen en weer. In een Belgisch dorpie is hij op zoek naar een eigenaardig fort, dat een zonderling op een heuvel gebouwd heeft. In een Frans dorpie doet hij zijn best de tuin van een of andere gaardier te vinden, van wie zelfs de dorpelingen nog nooit gehoord hebben. Het doet hem genoegen in een restaurant te zien hoe een van de gasten, die worstjes besteld die 'uit pens, uitwerselen en oud zweet' bereid zijn, het gerecht walgend van zich afschuift. Het verhaal eindigt met een hilarische beschrijving van de positie waarin hij zich bevindt, als de waardin

zich, met haar hoog opgebonden boezem, naar hem toekeert en haar borsten langdurig zijn borst beroeren; zij doet net of er niets aan de hand is, maar de 'ik' weet zich met zijn figuur geen raad: 'Het komt me voor dat alle bliken zijn gericht op de plaats waar borsten en shirt te zamen vloeien'.

Toch zijn de treffende en hilarische momenten wat dungezaaid in *Een uitzinnige liefde*. Het proza doet wat al te vaak plichtmatig en vlak aan. Bob den Uyl is op zijn best als hij ergens is waar hij totaal vreemd is en zich derhalve slecht op zijn gemak voelt. Waar misverstanden en paniek de grondstoffen zijn voor tragikomische situaties. Misschien moet hij een volgende keer eens ergens anders gaan fietsen dan in België of Duitsland - bijvoorbeeld in Ierland, of Marokko of de Bovenwindse eilanden (met de wind in de rug!).

In *Het vermoeden* rekent Jean Severijns af met de leiding van het Limburgse seminarie waar hij werd opgeleid om het Priesterschap Gods te gaan vervullen. Zijn omzien in wrok geldt vooral de roomse clerus en niet zozeer het katholieke geloof.

De eerste hoofdstukken van deze novelle geven een beeld van het kinderrijk armoegezin waarin de ik-persoon opgroeit. De vader was slager, die in de kelder altijd in de weer was met kadavers, bloedworst en varkensstront. De moeder had haar zorgen en natuurlijk haar acht kinderen. In zijn herinnering blijven ze eenvormig en onveranderd: 'Vreemd, hoe zij buiten de tijd staan, nu nog, deze mensen, zoals het licht en de nacht, de grond, de regen, het verdriet en de vragen'. Het gezin werd door de buurt geminacht, aangezien de vader in de oorlog vreesde van de Duitsers verkozcht. Dat de zoon zich tot het priesterschap voelde aangetrokken, heeft zeker te maken met de mogelijkheid om tegenwicht te bieden aan alle sneurende opmerkingen die hij om zich heen hoort; het priesterschap heeft in zijn jonge ogen iets heldhaftigs. Hij raakte in ieder geval niet, zoals vele latere heiligen, al op prille leeftijd in de ban van de Schepper: 'Mijn eerste kennismaking met God dateert uit de tijd van de bewaarschool. Daar hing God gekleurd aan de muur, of eigenlijk alleen zijn goddelijk hoofd met baard, de rest was wolken. Dat hoofd hield zich daar bezig met kijken, wat

weinig of geen indruk op me heeft gemaakt'.

Met de overstap naar het Klein-Seminarie Kloosterrade, kort na de oorlog, begon een tweede oorlog, een persoonlijke strijd met de hardvochtige, liefdeloze leiding van de priesterschool, met name met de president, professor doctor Van Em, 'Geheim Kamerheer van de Paus, honderdtwintig kilo mensenvlees, godgewijd, gedoctoreerd ergens in Duitsland'. Een ander onmens is Le Cid, de natuurkundeleraar, een psychopaat die tekeer kan gaan als de duivel, en Pius, 'een boom van een vent, type Auspuzter, model robot, mechanisch reagerend, ongenadig, volkomen voorspelbaar, kleurloos, zelfs zijn ogen zijn kleurloos'. Zij allen eisen tucht en gehoorzaamheid, zeker van de studenten die geen rijke pa en belangrijke familienaam achter zich hebben staan. Natuurlijk is er ook in dit boek de nodige ruimte vrijgemaakt voor de gefrustreerde zinnelijke lusten op de slaapkamers vol jonge mannen, die er met geen roede uit te ranselen is. Sommige studenten, onder wie ook de hoofdpersoon, worden door de leiding doorgestuurd naar een ingehuurde psychiater, die vast moet stellen of de betrokkenen vrij zijn van homoseksuele verlangens. Dankzij het feit dat de 'ik' zich met behulp van Freud en Adler op deze confrontatie heeft voorbereid, weet hij bij het bekijken van de Rorschach-plaatjes, in ieder geval wat hij niet moet antwoorden. Hij keert weer terug naar Kloosterrade en neemt korte tijd later het besluit om uit eigen beweging te vertrekken. Ondanks de schande, die op zijn hoofd en dat van zijn familie zal neer dalen, weigert hij zich langer te schikken in het dwangstelsel van de zalvende president en zijn handlangers.

Het vermoeden geeft, in al zijn kortheid en soberheid, een aardig inkijkje in het leven op een seminarie en de regels en spanningen die daar heersen. Het onderwerp is bepaald niet nieuw, en de geest van verzet die er in doorklinkt, evenmin, maar het gaat in de literatuur, net als in het leven, steeds om de individuele verwerking, nietwaar, en om het persoonlijke stempel.

GERRIT JAN ZWIER

BOB DEN UYL - *Een uitzinnige liefde*, Querido, f 27,50. JEAN SEVEREIJNS - *Het vermoeden*, Nijgh & Van Ditmar, f 22,50.

Kleine uitgevers en beginnende dichters

Voor het eerst hebben mijn enkele boekjes bereikt uit een reeks met de naam *De Zonnewijzer*. Omdat het een reeks betreft uit het fonds van Uitgeverijmaatschappij Holland kwam de vraag op of deze serie mogelijk de voortzetting is van eerdere reeksen van dezelfde uitgever. Ik ben daar, om meer dan één reden, niet helemaal zeker van. Dat als redacteur van *De Zonnewijzer* mijn onbekende Herman Kakebeke optreedt ligt in de lijn der gebeurtenissen. Immers Ad den Besten, die een reeks van jaren voor 'Holland' de poëzie-reeks *De Windroos* heeft geredigeerd om later, voor Bosch & Keuning, met *Seis-mogram* het zelfde nog een tijd lang te doen, deze Den Besten nu was voor de Haarlemse uitgever, al naar men het bekijkt, niet meer beschikbaar of niet meer aanvaardbaar.

Hoe het ook zij, voor *De Zonnewijzer* is Herman Kakebeke de aan te spreken man. Op basis van de twee door hem gekozen bundels moet gezegd dat er vrij grote verschillen zijn met wat vroeger in *De Windroos* werd opgenomen. In die zin dat met *De Zonnewijzer* dichtwerk wordt gepubliceerd dat dan wel niet letterlijk voor 'alle leeftijden' aantrekkelijk of althans geschikt is, maar wel zeker voor scholieren met, zoals dat heet, Mavo- of Havo-niveau. En daarboven uiteraard.

Op deze veronderstelling de juiste is laat ik in het midden. Wel kan gezegd worden dat de gedichten die Bas Rompa bijeenbracht in *Binneste buiten* (f 9,90) als een bevestiging kunnen gelden. Bovendien valt er op de achterkant van de bundel nog een nadrukkelijke aanwijzing te lezen: 'Bas Rompa, 1957, is geboren en getogen in Weert. Al eerder verschenen gedichten van hem in *Vrij Nederland*, in de verzameling *De blauw geruite kiel* en in de *Jeugdijdschriften Jippo* en *Okki*'. Mijn conclusie, toegelicht met een gedicht, is dat Rompa alle leeftijden wel iets te bieden heeft met zijn 'Gave'.

Mijn moeder puntte een potlood met een broodmes.

Ze laste op het gas/ gebroken delen van speelgoed/ dat van hard plastic was.

Alles wat wij nodig hadden/ malde dingen waren dat altijd/ toverde ze te voorschijn.

Raakte ze die gave kwijt?

Nee, Wij leerden 't na jaren/ zelf allemaal te klaren.

En Fetzje Pijlman (* 1946)? Die heeft in elk geval een bredere ondergrond, want hij is docent Nederlands aan een lerarenopleiding. Als dichter kan hij, de nieuwste (*Zonnewijzer*) bundel inbegrepen, wijzen op zes bundels. *Een ander pad* (f 9,90) leert de aandachtige lezer nog eens dat *it sels de master misse kin*. Zelfs een docent Nederlands die, in dit geval, heeft nagelaten 'in de loop der tijd' te veranderen in 'in de loop des tijds'. Zo hoort het bij mijn weten nog altijd.

Als dichter blijkt het Pijlman gelukt te zijn om zelfs over een kapotte vuilniszak een niet onaardig gedichtje te schrijven. Om hem te introduceren geef ik echter de voorkeur aan het titelgedicht uit de bundel: *„Een ander pad”*.

Er was een ander pad ontstaan/ waar je langs naar school kon lopen/ door de sneeuw en over ijs.

Maar nu het is gaan dooien komen oude wegen boven/ ligt het gras weer als gras/ loopt ons pad dood/ op de wolken in de sloot.

Met *Thuiskomen*, opgedragen aan een niet nader geïntroduceerde 'Mieszko', presenteert de in 's Hertogenbosch wonende Ad van Rijsewijk een kwantitatief goed gevulde bundel: 54 bladzijden met vrij veel uitvoerige gedichten en met een aantal door Bert Simons uit Eindhoven gemaakte tekeningen. En waar uitgeverij De Geus vanuit Breda het boekje (f 16,90) probeert te verkopen kan van een Brabants onder-nemen gesproken worden.

De kans op succes lijkt gering ook al mag dan Van Rijsewijk al eerder dichtbundels, bloemzinnigen (waarvan?) en een theaterstuk hebben geschreven. Waarom hij daar nu een nieuwe titel aan heeft toegevoegd ontgaat me. Ik lees wat er gedrukt wordt mij ligt maar wat de schrijver daarmee beoogt ontgaat me goeddeels. Dui-

delijk werd wel dat oorlog en ander geweld hem sterk bezighoudt. Ook observeert hij zijn medemens zoals valt af te lezen aan *„Sommige mensen”*: *„Sommige mensen verkopen hun ziel/ omdat die goed in de markt ligt./ Sommige mensen schrijven gedichten/ en krijgen de hoofdprijs./ Sommige mensen schrijven gedichten/ en krijgen de isoleercel.”* f 8,5ek

De naam Jack Feenstra zei me niets toen ik die las op een bij *Pen-Book* verschenen bundel gedichten met de titel *Onder vier seizoenen* (f 19,50). Op zich niet erg, want niemand kan van alle literaire ins en outs op de hoogte zijn. Het gevoel in dit geval misschien toch enigszins tekortgeschoten te zijn deed zich gelden toen, op de laatste bladzijde, de 'Bibliografie Jack Feenstra' zichtbaar werd. Een telling wees uit wat Feenstra sinds 1957 gepubliceerd had: vijftien romans, een bundel verhalen, twee dichtbundels, een aantal gedichten op poëzies cassette en een *In memoriam Gerrit Achterberg*.

Alleen al op grond van de omvang van deze productie leek het welhaast vanzelfsprekend dat meer over Feenstra te vinden was in een literaire encyclopedie. Welk een misrekening: geen van de vier geraadpleegde naslagwerken had weet van hem en van zijn vlijt. De omslagtekst van zijn bundel, de tweede sinds 1957, vermeldt nog dat de in 1934 (in een joods gezin) geboren Feenstra zich voor zijn gedichten heeft doen inspireren door 'oorlogsherinneringen, verloren liefdes en afscheid'. Naar de letter is dit goeddeels juist. Maar de resultaten vallen er tegen. De beste bedoelingen waarmee Jack Feenstra de pen op papier ging zetten hielpen niets bij het zoeken en vinden van de juiste woorden en zinnen. Alles is (onbedoelde) retoriek geworden. Jammer.

Resten nog drie bundels met gedichten die hun lezer in een trieste stemming hebben gebracht. En dit nadat aanvankelijk was vastge-nee: verondersteld dat Neerland jongste provincie Flevoland zich ook literair wil doen gelden en nog wel vanuit twee bases. Lelystad, plaats van vestiging der Stichting Uitgeverij *De Horizon* (uitgever Erik Martens) komt, althans nominaal, het sterkst voor de dag; twee bundels die er typografisch bestlist redelijk uitzien.

Wim Trieller (* 1946) uit Almere debuteert met *Onbekende* (f 12,50). De daarin samengebrachte 25 gedichten kenmerken zich, volgens de uitgever, 'door de stilte en verlatenheid van niet nederlands landschappen'. Maar wat dan nog? Weinig of niets, want voor de vele stemmingsbeelden die de dichter heeft nagestreefd schieten zijn woorden welhaast continu te kort. Het verbaast niet bij iemand die doodgemoedereerd schrijft: 'Een schip wacht op haar lading.' Maar 'schip' is onzijdig en daarom moet het zijn lading zijn.

Uitgever Martens trof aan *De Horizon* nog een debutant en dan ook nog een beginner die in zijn woonplaats Eindhoven een pleitbezorger wist te vinden. Haar naam is tegenwoordig Hannah van Buuren, maar eerder - in de bloeiperiode van de NVSH in welke bestuur zij toen zat - heette zij nog Hanneke. Zij kent kennelijk de dichterlijk doende Willem-Dirk Ansems (* 1947) voor wiens bundel *Dolen in ontijd* zij een ernstig bedoeld 'Ten geleide' schreef. Daaruit verneemt men dat 'de gedichten zijn ontstaan in een toestand van bewustzijnsverlating'. Voorts vertelt de inleider onder meer nog dat Willem-Dirk, 'vooral bij Volle Maan (...)' zijn nachtkant sterk geprikkeld (weet); dan drijft onrust hem naar pen en papier. Beelden, klanken, soms hele zinnen komen er dan zo uit, alsof ze te lang gevangen hebben gezeten.' Wie het nu nog niet begrijpt kan zich altijd, voor verderegaand inzicht, het boekje nog verschaffen (f 12,90). Verwacht evenwel niet te veel van de op het omslag beloofde 'erotische gedichten (...)' omgeven met (jawel!) duistere mystiek.

Tenslotte: Jan de Rooy heeft met twee romans een bundel verhalen o.a. Hans Warren, Gerrit Jan Zwier en Ethel Portnoy tot positieve en zelfs enthousiaste uitspraken weten te brengen. Kennelijk hebben zij ander, beter werk gelezen dan mij ten deel viel. Want het bij een uitgeverij te Almere verschenen werkje *Het Spaanse goud*, deels met een slap homo-eroticus verhaal gevuld, vermag ik niet te prijzen. En al evenmin ben ik onder de indruk geraakt van de gedichten waarmee het verhaal is gelardeerd en van de cyclus van vijf 'flikker'-gedichten waarmee het goed verzorgde boekje werd afgesloten. Kortom, f 17,50 laat zich echt beter besteden. R. BOLTENDAL

(Uitgeverij An Dekker, Rapenburg 31, 1011 TV Amsterdam; De Vleermuis, postbus 1155, Roermond; Uitgeverij mij Holland, Haarlem; De Geus, postbus 1878, 4801 BW Breda; PenBook, Cromwielstraat 3, 4611 RM Bergen op Zoom; De Horizon, Beemster 28, 8244 CA Lelystad en uitgeverij Tor v.h. C. A. Mees, postbus 50267, Almere.)

Letterkundig Museum eert Hendrik de Vries

Het Letterkundig Museum in Den Haag wijdt tot 1 februari een tentoonstelling aan de dichter Hendrik de Vries, die juist negentig jaar is geworden. Hij is de laatste nog levende dichter van een generatie waartoe ook Nijhoff, Marsman en Slauerhoff behoorden.

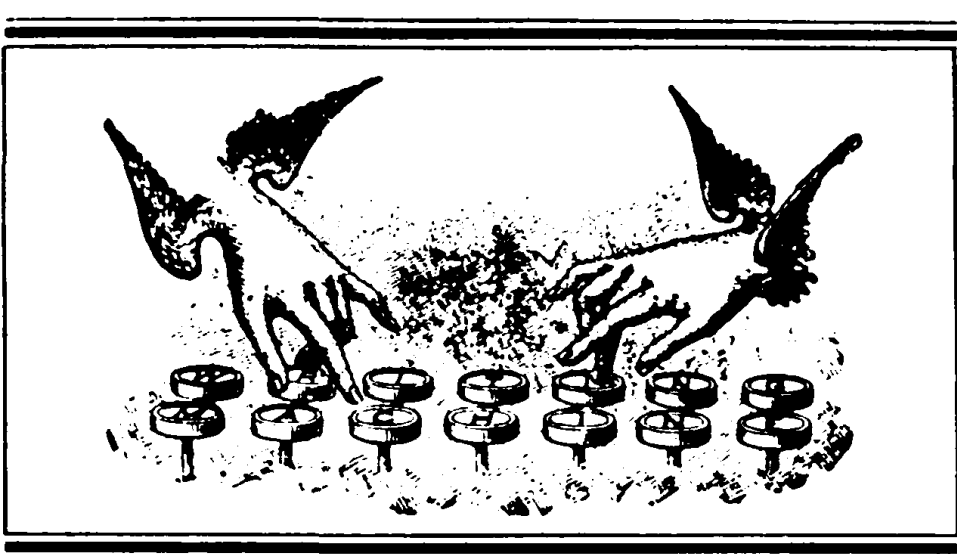
De Vries is ook bekend als schilder. Hij heeft zijn leven lang in Groningen gewoond en speelde er een belangrijke rol in het artistieke leven van de stad. Hij werkte lange tijd op het gemeente-archief en kreeg behalve als dichter en tekenaar-schilder naam als polemist en criticus, voornamelijk de eerste tien jaren na de tweede wereldoorlog. Tot op de dag van vandaag is De Vries actief. Onlangs verscheen een ingrijpend herzien herdruk van zijn bundel *Goyescos* uit 1971.

De tentoonstelling bestaat uit een literair en een schilderijkundig gedeelte. Met foto's, boeken, handschriften, brieven en rijmprenten worden thema's uit zijn oeuvre belicht. Van hem hangen veertien tekeningen en enkele schilderijen. Tot de thema's behoren onder meer: relaties tussen passages uit gedichten en autobiografische omstandigheden, de keuze van De Vries tussen poëzie en schilderkunst, de vroege expressionistische lyriek, de 'distels en aloë's' van de Spaanse volkslyriek en de passie van De Vries voor luchtvaart met name voor het ouderwetse stuntvliegen.

Poëzie in vertaling

'Poëzie is datgene wat bij een vertaling verloren gaat', heeft de Engelse dichter W. H. Auden eens speels beweerd. Goed vertalen van gedichten is weliswaar geen onbegonnen werk, maar het blijft een altijd onvoltooide opgave. Toch wordt er in Nederland, vooral sinds de jaren vijftig, veel buitenlandse poëzie vertaald. De afgelopen vijftien jaar zijn hier zeker 150 titels met poëzie-vertalingen verschenen. Dat is een enorme toename sinds de jaren zestig, ondanks het feit dat oplagen van vertaald dichtwerk hier zelden boven de 750 exemplaren komen, omdat de verkoop in het eerste jaar nauwelijks boven de 300 komt. Nederland loopt met zijn poëzie-vertalingen en manifestaties als Poetry International voorop in Europa. Een neerslag van al dit vertaalwerk biedt de 37-ste aflevering van het tijdschrift *Raster*.

J. Bernlef volgt het spoor terug van het tragische leven van de Amerikaanse dichter Weldon Kees, in 1914 geboren in Nebraska en in 1955 waarschijnlijk door zelfmoord om het leven gekomen. Kees' dichtwerk zit vol apocalyptische doodsdreiging: 'Mijnen van hier. Gaan helden ten onder. Hun bloed traag weggispend in het gras. Zoet, rusteloos, geklonterd, weerinnekkend. Stroomt naar de rivieren en de zeeën, de zeeën,

BIJEEN GELEZEN

Die de bron vormen voor die alles verslindende golf. Waarop ik wacht, waarin ik zal ten onder gaan'. Deze Weldon Kees voelde zich, volgens Bernlef, als Robinson op een onbewoond eiland, maar dan zonder Vrijdag en zonder eigen ontdekkingen en handigheden. 'Kees was zelf een eiland en daarom koos hij de zee'.

Dit nummer brengt verder vertaald werk van de Tsjechische schrijver Melchior Vischer (1895-1976), de Fransman Eugène Guillevic, de Engelse dichteres Elizabeth Bishop, de Schot W. S. Graham en de Zweed Tomas Tranströmer. Daarnaast is er nieuw Nederlands dichtwerk van Hans Tjente, Maria van Daalen, H. H. ter Balkt en de uit Joegoslavië afkomstige Lela Zečková, die dit sfeervol vers geeft: 'Mijn lichaam dat sterker is dan mijn geest/ontfermt zich over mij, troost mij, legt zijn koele handen op mijn ogen./Waarom droom ik over de diepe zee/waarin het zee-gras geluidloos wiegt?/Als ik de ogen van een valk had/kon ik me vanuit de hoge lucht/verliezen in dat ene landschap./Op de helling van een heuvel,/versholen achter bomen,/staat een geelgeleisterd huis./Vanavond brandt het licht in alle kamers./Een vrouw en een man zingen de hele nacht/over jagers en kleine meisjes, over/deppe wouden, over vossen, over/de dood van een patrijs'.

(*Raster* 37; Uitg. De Bezige Bij; 200 pag.; prijs f 27,50).

Oudste stadsmuur van Noord-Europa

Eén van de kostbaarste vroeg-middeleeuwse stadsverdedigingen ten noorden van de Alpen, de Bernwardsmuur in Hildesheim, is bij werkzaamheden bij de Dom van Hildesheim ontdekt. Het bouwwerk werd ten tijde van bisschop Bernward (993-1022) omstreeks het jaar 1001 aangelegd en wordt als de oudste stadsmuur van Noord-Europa beschouwd. De vijf tot zes meter hoge muur heeft destijds de hele omgeving van de

Dom omsloten. Binnen de twee kilometer lange ringmuur moeten in het begin van de elfde eeuw ongeveer 2000 mensen hebben gewoond.

Richard Leeuwenhart ontvoerd om losgeld

Eén van de roemrijkste figuren uit de Middeleeuwen is Richard I Leeuwenhart (1157-1199), die van 1189 tot zijn dood koning van Engeland was. Hij was de grote held van de Derde Kruistocht, veroverde de havenstad Acco in het Heilige Land en versloeg daar in 1191 Saladin. Op de terugweg naar huis werd hij ontvoerd door hertog Leopold VI van Oostenrijk. Hij werd pas in het voorjaar van 1194 losgelaten tegen een enorm losgeld. Van dat losgeld bouwde Leopold de steden Wienerneustadt en Friedberg. Dit opzienbarende feit staat in een kroniek uit het jaar 1506, die op een tentoonstelling 'Oostenrijk en het Vaticaan' in Vaticaanstad is te zien. Uit dit tot dusver onbekende document blijkt, dat Richard om het losgeld werd ontvoerd.

Er is ook een rapport uit 1889 te zien van de toenmalige pauselijke gezant in Wenen aan de kardinaal-staatssecretaris in Rome over het drama van Mayerling, het jachtloot, waar de Oostenrijks-Hongaar troonopvolger, aarts-hertog Rudolf, zoon van keizer Franz Joseph, en zijn mistress, barones Mary Vetsera, dood werden aangetroffen, waarschijnlijk als gevolg van zelfmoord. De nuntius raadde een kerkelijke begrafenis van de kroonprins aan, omdat de artsen bij de lijkschouwing een hersenafwijking zouden hebben geconstateerd. Het was destijds namelijk verboden, zelfmoordenaars in gewijde aarde te begraven.

Briefwisseling Johan Huizinga-Menno ter Braak

Hollands maandblad laat de briefwisseling lezen, die de geschiedschrijver prof. dr. Johan Huizinga (1872-1945) en de schrij-

Johan Huizinga

ver Menno ter Braak (1902-1940) van 1928 tot juni 1939 voerden. In de eerste brieven spreekt prof. Huizinga de dertig jaar jongere Ter Braak aan met 'Waarde neef', omdat zijn grootvader van vaderszijde - een doopsgezind predikant op Texel, - de overgrootvader van moederszijde van Ter Braak was. Huizinga's toon is dikwijls vaderlijk-belerend. In 1935 schrijft hij:

'Menno, Menno, je bent zo'n geschikte jongen, vol humor en zelfkritiek, en niet verwaand, ondanks het hoge woord dat je voert. Ik zou zo graag nog eens met je praten, niet als de eene publicist tot den anderen, maar als de veel oudere bloedverwant, die in je zo goed de eigenschappen herkent, die hem gemeenzaam zijn, doordat hij ze kent als trekken van het geslacht, waartoe wij beiden behoren. Ik zou je dan heel precies mijn mening zeggen over de schriften, die ik van je ken, met de conclusie: ontwaak toch uit deze overjarige adolescentie, die je belet, je ware talenten te ontplooiën'.

Later wordt Huizinga wat strenger, vooral wanneer hij het werk van Ter Braak onder handen neemt, of zich verweert tegen Ter Braaks kritiek op zijn eigen werk: 'Al Uw aanval is afweer. Ge blijft hangen in het prikkeldraad van psychologische reacties en persoonlijke verhoudingen en geeft U nooit over aan de dingen zelf, want zelfs Uw terugkeer in het dier is maar van halver harte. Vandaar Uw herleiding van alles tot 'belangen', vandaar al dat wantrouwen, al die achterdocht, die U op de zwakste punten van Uw boek, waar ge tot schelden en tonguitsteken vervalt, overlevert aan die sluipendste van alle hoofdzonden, invidia (afgunst), genaamd. Met Uw fundamenteel polemische houding, die naar mijn mening Uw zwakheid en Uw vloek is, verbindt zich wat ik Uw methode wil noemen. Terwijl ge een buitengewoon openhartige en zeer moedige confesie geeft,

Menno ter Braak, getekend door Jo Spier (1929)

ziet ge er toch voortdurend op uit, U zelf te dekken. Achter de loopgraaf, waaruit ge schiet, hebt ge er altijd nog een, om U in terug te trekken. Ge houdt U argument altijd zoo, dat ge het, zoo nodig, nog een slag kunt draaien'.

'Gij wilt mij altijd weer inlijven bij het domineesland, waarvan ge zelf afscheid hebt moeten nemen', schrijft Huizinga in 1938 aan Menno ter Braak. 'Ik heb dat nooit behoeven te doen: mijn vader had het al gedaan (en toch ook U grootvader) en ik heb er nooit in geleefd. Toen mijn ethische en wereldbeschouwende voorstellingen zich vormden (niet eerder dan in mijn studententijd), leefde ik op zeldzaam vrijen bodem. Mijn 'in-vloeden' waren toen Fransche literatuur van de toen nieuwen, de hoogste van Tachtig, spoedig ook Upanishad's, Boeddhisme en Dante. Van ongeveer 1900 af is mij steeds stelliger buiten elke confessionele aanvaarding om als opsioneel richtsnoer van alle menscheijk leven de christelijke zedewet bewust geworden'.

Arabisch toneel in Israël

Voor het eerst zal op een Israëls podium een Arabisch toneelstuk worden opgevoerd. De stadsschouwburg van de Israëlsche havenstad Haifa brengt het stuk 'De Optimist' naar de gelijknamige roman van de Arabisch-Israëlsche schrijver Emile Habibi. Dit stuk van een Grieks-katholieke schrijver wordt in het Arabisch gespeeld. Toeschouwers die het Arabisch niet machtig zijn kunnen de tekst in simultaan-vertaling via een koptelefoon volgen. Een Arabische Israël, Mahmoed Backri, speelt de hoofdrol. Onder de 250.000 inwoners van Haifa zijn 15.000 Arabieren, die voor het merendeel behoren tot de Grieks-Katholieke Kerk. In de nogal links georiënteerde havenstad zijn in het verleden al meer stukken met een pacifistische strekking opgevoerd, die vaak het conflict tussen de Joden en Palestijnen als onderwerp hadden.

Jack Feenstra